

## SZEMLE

**Szabó Miklós – Tonk Sándor: Erdélyiek egyetemjárása a korai újkorban 1521–1700.** Szeged, 1992. 392 p. (Fontes Rerum Scholasticarum IV.)

A 16–17. század kutatói örömmel vehetik kézbe a József Attila Tudományegyetem pedagógia-történeti sorozatának ezt a darabját. Nemcsak az évtizedek óta megbecsült és egyre szaporodó szegedi kiadványok jó hírét öregbíti, hanem a „Keserű-iskola” ugyancsak közismert erdélyi orientációjára is szép példa. Készült a JATE régi magyar irodalomtörténeti tanszékén és a Román Tudományos Akadémia marosvásárhelyi társadalomtudományi intézetében. Egyenes folytatása az erdélyiek középkori egyetemjárását feldolgozó munkának, ami a Kritikon Könyvkiadó gondozásában jelent meg.

Bevezetőjében Tonk Sándor világosan kifejti, amit a kötet használojának tudnia kell. Úgy tűnik, az összeállítók a külső körülmények szorítását másfajta „tágítással” próbálták ellensúlyozni. „Nem csak hogy az egyes külföldi egyetemek levéltári anyagának használatára nem gondolhattunk — írja Tonk Sándor —, de még az utolsó fél évszázad egyetemtörténeti forráskiadványainak áttekintésére sem volt lehetőségünk. (...) Be kellett tehát érünk azokkal, a nagyobb részt a múlt évszázadban megjelent anyakönyvkiadásokkal, közzétett diáknevsorokkal, amelyek az erdélyi könyvtárakban fellelhetők voltak.”

Bizonyára lehetne — publikált vagy publikálatlan — újabb dokumentumokkal gyarapítani az adattárat; előszavában a sorozatszerkesztő, Keserű Bálint utal is a következő, bővített kiadás tervére. Mindazonáltal nem lehet eléggé hangsúlyozni annak jelentőségét, hogy a sokhelyütt fellelhető információk egy kötetbe kerültek. A szerzők az irodalomjegyzékben százával sorolják a

felhasznált forrásokat, folyóiratcikkek szórványos adatközléseitől az egy-egy nagyobb területet átfogó monografikus feldolgozásokig. Mindezeket immár nem kell egyenként átnézni.

A sorozatszerkesztő előszavában említett „bővített Erdély” nem földrajzilag értendő. A színtér ugyanis a mai Románia Kárpátokon inneni területe; bizonyos történelmi korszakokban pedig más részeket is Erdélyhez tartozónak tekintettek. Kárpótol viszont a szereplő személyek körének kiterjesztése. Az erdélyi születésűek mellett helyet kaptak olyanok is, akik munkásságukkal kapcsolódtak Erdélyhez. További bővítés, hogy a névsor „nemcsak azoknak a neveit tartalmazza, akik egyetemi tanulmányok birtokában viselték az akadémia címet és éltek a címmel járó előjogokkal is, hanem mindazok szerepelnek, akik tanulás okáért külföldön időztek és hazatérve bizonyosságot tettek tanulmányaikról.”

A kötet jó háromnegyede, közel háromszáz lap az akadémia felsorolása, nem kevesebb mint 2854 tétel. A szerzők szerényen névsornak nevezik, holott az egyes személyekhez kapcsolódva áll össze a tulajdonképpeni adattár. Elsőre talán meglepőnek tűnik, hogy a besorolás alapja a keresztnév betűrendje. A bevezetőben esik szó a családnévhasználat kiforrottságáról az adott időszakban, ez indokolja a választott megoldást.

Aki Abrahamust keres, könnyen megtalálja: nemcsak azért, mert az az első tétel, hanem azért is, mert több nincs is. Bonyolultabb a helyzet — például — a Johannedekkel. Éppen 509 van belőlük. Az azonos keresztnévűek a beiratkozások időrendjében követik egymást. (Azért is említem ezt a társaságot, mert az első Johannes kilóg a kötet címében álló időhatárok közül: az 1519/20-as tanév második félévében iratkozott be a bécsi egyetemre. Remélhetőleg senki nem fog haragud-

ni, amiért bekerült, különösen, hogy egyes vélemények szerint azonos Johannes Honterussal.)

Mint a besorolás módjából is következik: ha van kiadvány, ahol a mutató nem felesleges toldalék, akkor ez olyan. A mutatók készítőinek: Bakonyi Gézának, Vadai Istvánnak és Varga Andrásnak a felelősségét növeli az a tény, hogy precíz munkájuk nélkül a kötetet aligha lehetne használni. Kevés olvasóról feltételezem, hogy nekiülne arról olvasni, hol jártak egyetemre és mire jutottak — mondjuk — a Leonhardus keresztnévűek, és a következő alkalommal a Lucasokkal, majd a Ludovicusokkal folytatná. Legtöbben bizonyára a személynévmutatóból fognak kiindulni. Itt az ismert névalak szerint találhatják meg, akit keresnek, és mellette a megfelelő tételeszámot.

Az időrendi mutatóban az egyes évszámok után állnak a tételeszámok. Minden személy csak az első külföldi beiratkozása dátumánál szerepel, így bizonyos adatokra ebből a mutatóból nem derül fény. Például: kíváncsi vagyok rá, hogy Apáczai Csere János 1650-ben beiratkozott-e valahová. A személynévmutatóból tudom, hogy Apáczai az 1265. tétel. Az időrendi mutatóban az 1650-es évszám után ezt nem találom: ebből annyi bizonyos, hogy Apáczai 1650-ben elsőként nem iratkozott be sehová.

Az egyetemi és iskolai központok mutatójában a városok betűrendben sorakoznak. Minden város után következnek az érintett évszámok növekvő sorrendben; minden évszám után az ahhoz tartozó tételeszámok, ugyancsak növekvő sorrendben. Ha kikeresem Utrechtet, az 1650-es évszám után az első tétel az 1265. Ebből a mutatóból tehát megtudhatom, hogy Apáczai 1650-ben beiratkozott az utrecht-i egyetemre.

Aszármazási helyek mutatójában egyazon helység különböző nyelvű elnevezései szerepelnek, mindegyik a maga betűrendi helyén. A vonatkozó tételeszámok azonban a magyar névnél találhatók. Például Clujnál is, Klausenburgnál is Kolozsvárra való utalás áll; a tételeszámok felsorolása előtt variánsként tüntették fel a román és a német városnevet.

Ha valaki így vagy úgy, de eljut az őt érdeklő tételekhez, nemcsak a külföldi egyetemjárás, de az itthoni pályafutás legfontosabb adatait is megtalálhatja. „Az értelmiségi pálya főbb állomásait (látogatott iskolák, a betöltött hivatalok, tudományos kapcsolatok) tüntettük fel” — írja

Tonk Sándor. Nem hiányzik az idézett források megjelölése sem, sőt, a tárgyalt személyhez kapcsolódó legfontosabb szakirodalom is helyet kap. Némelyik tétel valóságos kis monográfiának tekinthető. Külön elismerés illeti a szerkesztőt, Font Zsuzsa munkáját. Hiszen, mint az eddigiekből is kitűnik, a legkülönbözőbb eredetű adatok ezreit kellett egységes kötetű összefoglalóba — és ez mintaszerűen valósult meg.

Összegzésül ismételtelen hangsúlyozom a kötet hasznosságát. Bár megvalósulhatna a sorozatszerkesztő elképzelése: az anyag számítógéppel kezelhető változata... Ez nemcsak a folyamatos bővítést tenné lehetővé, hanem a roppant anyagban való könnyebb eligazodást is. Addig is: a kiadvány ebben a formájában is iskola- és művelődéstörténészek számára nélkülözhetetlen kézikönyv, de gyakran adódhat oka fellapozni mindenkinek, aki bármilyen kapcsolatban áll a 16–17. századi Erdély történetével.

BARTÓK ISTVÁN

**A magyarországi piarista iskolai színjátszás forrásai és irodalma 1799-ig** Sajtó alá rendezte és szerkesztette KILLÁN István. Argumentum Kiadó, Bp. 1994.

A magyarországi iskolai színjátszás forrásai és irodalma című sorozat utolsó kötete látott napvilágot a címben jelzett munkával. Az egy évtized alatt megjelent hat kötet célja az volt, hogy az eddig a kutatás számára ismeretlen, s ezért gyakran nem létezőnek kezelt 17–18. századi színjátszás és drámairodalom feltérképezéséhez nyújtson segítséget egy a jelen pillanatban a lehető legteljesebbnek tűnő adattárral. Így az első három kötet Staud Géza gondozásában a jezsuita, a második fázisban megjelent kötet Varga Imre sajtó alá rendezésében a protestáns iskolai színjátszás adatait tartalmazza. Külön kötetben jelentek meg az egyéb katolikus tanintézmények adatai (Kilián István, Pintér Márta és Varga Imre munkája), majd — Staud Géza halála után — H. Takács Mariann elkészítette a jezsuita kötet mutatóját. Kilián István jelen munkájával vált teljessé ez a kutatás. A sorozatban résztvevő kutatók egyik fő erénye, hogy maguk is tisztában voltak azzal, hogy a pillanatnyi teljességet rögzítették, s további adatok mindig kerülhetnek elő újabb források fellelésével. Ezt a nyitottságot bizonyítja a sorozatszerkesztő,